

กระบวนการการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญา ด้วยกระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา* The Process of Cultivating Faith on The Basis of Wisdom in Creating Buddha Images

¹พระครูโพธิสุตาทธ, พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, และแม่ชีกฤษณา รักษาโถม

¹Phrakhru-phothisitathorn, Phramaha Somboon Vuddhikaro,
and Maechee Kritsana Raksachom

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: ph.udom@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการปลูกฝังศรัทธาและปัญญาตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในสังคมไทย และ 3) เพื่อนำเสนอการปลูกฝังศรัทธาและปัญญาด้วยกระบวนการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา มีระเบียบวิธีวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 กลุ่ม คือ นักวิชาการ พระสังฆาธิการ ผู้สร้างพระพุทธรูปปฏิมาเจ้าของโรงหล่อ และประชาชนผู้สร้างพระปฏิมา

ผลการศึกษารวบรวมว่า 1) การปลูกฝังศรัทธาและปัญญาตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น ต้องมีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา 3 ทางคือ 1. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง 2. จินตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด และ 3. ภวานมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการอบรม และปัญญาทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้วยหลักการเข้าหากัลยาณมิตร และทางที่เกิดของศรัทธา 4 อย่าง คือ 1. เชื่อกรรม 2. เชื่อผลของกรรม 3. เชื่อว่ากรรมของเฉพาะตน และ 4. เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า 2) การสร้างพระพุทธรูปยึดคติตามลักษณะมหาบุรุษลักษณะ และอนุพยัญชนะ เพื่อให้พระพุทธรูปเป็นรูปแทนของพระพุทธเจ้า ผลบุญเป็นผู้มีทรงงาม มีฤทธิ์เดชมาก มียศมีศักดิ์ มีความสุข ไม่มีโรค อายุยืน ไม่มีเวรไม่มีภัย มีทรัพย์มาก 3) พระพุทธรูปปฏิมาสะท้อนแนวคิด 1. พระกรุณาคุณ ที่ทรงช่วยสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ 2. พระปัญญาคุณ ที่ทรงตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ 3. พระบริสุทธิคุณ ทรงพ้นแล้วจากกิเลส เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ

คำสำคัญ: กระบวนการ; ศรัทธา; ปัญญา; พระพุทธรูปปฏิมา

Abstract

This research articles; there are 3 objectives of the research as follows: 1) To study the process of cultivating faith on the basis of wisdom in accordance with Buddhism 2) To study the process of creating Buddha images in Thai society and 3) To present the cultivating faith and wisdom in accordance with the process of creating Buddha images. The research methodology is a qualitative research by using in-depth interview. From the 6 sample group; Academic, Sanghas, Creator of Buddha images and the people who created the Buddha images.

The research results find that the process of cultivating faith and wisdom according to Buddhist scriptures must have faith on the basis of 3 wisdoms which were 1) Sutamayapanya (Wisdom is caused by listening), 2) Jittamayapanya, (Wisdom is caused by thinking), and 3) Pavanamayapanya (Wisdom is caused by training). The wisdom makes new knowledge with the principles of approaching Kalayanamit. and happening of 4 faith; 1. Believe karma 2. Believe the result of karma 3. Believe that the karma of one's own and 4. Believe the Buddha's enlightenment. 2) Creating Buddha images based on the 32 characteristics of the great man and Intention to create a Buddha image instead of the Buddha, The merit of creating a Buddha image is a beautiful person, have power, rank, happy, not sick, long live, no danger, have a lot of property. 3) The Buddha image reflects the concept of please, helps the worlds be free from suffering, reflects the wisdom that enlighten the true truth. reflects the pure of free from the passion to be a reminder

Keywords: Processes; Faith; Wisdom; Bhudda's image

บทนำ

ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ได้ตรัสสั่งให้พุทธบริษัททั้งหลายให้ปฏิบัติตามพระธรรมและพระวินัย กล่าวคือ ให้นำถือว่าพระธรรมและวินัยเป็นพระศาสดา ดังข้อความว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (Thai Tipitaka, 10/216/165) นอกจากนี้ยังมีข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงสังเวชนียสถาน 4 แห่งที่พุทธบริษัทควรไปดูระลึกนึกถึงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาทำให้ได้กุศลส่งผลให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ สังเวชนียสถานนี้ล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าเพราะเป็นสถานที่ประสูติ สถานที่ที่ตรัสรู้ สถานที่ที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนา และสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน ดังข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนท์ว่า “อานนท์ สังเวชนียสถาน 4 แห่งนี้เป็นสถานที่ (เป็นศูนย์รวม) ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู (Thai Tipitaka, 10/202/150-151) สังเวชนียสถาน 4 แห่ง อะไรบ้าง คือ 1) สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตประสูติในที่นี้ 2) สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ 3) สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้ 4) สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสส นิพพานธาตุในที่นี้ หลักฐานจากพระไตรปิฎกนี้ทำให้ทราบว่าในช่วงที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่และก่อนจะปรินิพพานไม่ปรากฏมีการสร้างรูปเหมือนของพระพุทธเจ้าเพียงแต่สั่งให้เคารพพระธรรมและพระวินัย เมื่อไม่มีพระองค์แล้วทำให้พุทธบริษัททั้งหลายก็เดินทางไปสักการะสังเวชนียสถานทั้ง 4 แห่ง มีหลักฐานจากอรรถกถาได้บันทึกถึงเรื่อง “พุทธนิมิต” (Thai Tipitaka, 31/116/178-179) คือ พระพุทธเจ้าองค์แทน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเนรมิตขึ้นมาให้ทำหน้าที่ทรงแสดงธรรมแทนพระองค์ ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อทรงแสดงธรรมโปรดพุทธมารดา เมื่อถึงเวลาบิณฑบาตพระองค์ก็ได้เนรมิตพระพุทธเจ้าอีกองค์ขึ้นมาไว้ทรงแสดงธรรมแทนเพื่อไม่ให้ขาดช่วง (Mahamakut Buddhist University, 1989) ถึงแม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงเนรมิตรูปเหมือนพระองค์ให้ทรงแสดงธรรมแทนพระองค์ได้ก็จริง แต่ก็ยังเป็นเพียงชั่วคราวรูปเหมือนนั้นไม่ได้ยั่งยืนเพราะเป็นรูปเนรมิต

ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชพระองค์ทรงสร้างเจดีย์จำนวน 84,000 องค์ แต่ก็ไม่ได้ทรงสร้างพระพุทธรูปดังข้อความว่า “ในพุทธเจดีย์ที่พระเจ้าอโศกสร้างไว้ ไม่มีพระพุทธรูปแต่มีรูปอย่างอื่นแทน เช่น รอยพระพุทธรูป พระธรรมจักร เป็นต้น” (Paramanujitajinorosa, 2007) หลักฐานการสร้างพระพุทธรูปเริ่มมีขึ้นในช่วง พ.ศ. 600-700 ที่แคว้นคันทราฐประเทศอินเดียเพื่อเป็นองค์แทนของพระพุทธเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตำราดูพระพุทธรูปปางต่างๆ” ว่า “การสร้างพระพุทธรูปเป็นรูปเคารพรำลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและธรรมของพระองค์ ได้เริ่มสร้างขึ้นในแคว้นคันทราฐประเทศอินเดีย หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงดับขันธปรินิพพานไปแล้วเป็นเวลายาวนานประมาณ 600-700 ปี” และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตำนาน

พระพุทธเจดีย์” เรื่องมูลเหตุที่เกิดสร้างพระพุทธรูปว่า เรื่องสร้างพระพุทธรูปนักปราชญ์ในชั้นหลังได้ตรวจสอบพงศาวดาร ประกอบการพิจารณาโบราณวัตถุที่ตรวจพบ ในอินเดียได้ความเป็นหลักฐานว่า พระพุทธรูปเป็นของพวกโยนก (คือฝรั่งชาติกรีก) เกิดขึ้นประมาณปีพ.ศ. 600 (Damrongrajanubhab, 1926)

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่โบราณกาล กล่าวได้ว่าชนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนที่มีความศรัทธาอย่างมั่นคงในพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า จึงนิยมสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งและยึดเหนี่ยวทางจิตใจ คัดศิขัย สายสิงห์ ได้กล่าวถึงศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย ในหนังสือ “พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย” ว่า “สำหรับในประเทศไทย หลักฐานทางศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาพบว่า เข้ามาปรากฏในดินแดนไทยราวพุทธศตวรรษที่ 8-9 เป็นต้นมา และหลักฐานทางพระพุทธศาสนาและงานศิลปกรรมก็ได้ปรากฏสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ (Saising, 2011)

พระมหากษัตริย์ไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ทุกพระองค์ทรงนิยมสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาประจำพระชนมวาร ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 9 มีพระพุทธรูปที่ทรงสร้างขึ้นล้วนเป็นชื่อเดียวกันทั้งหมดคือ “พระชัยวัฒน์” แต่สร้างต่างวาระกัน คือ ทรงสร้างหลังจากทรงครองราชย์สมบัติแล้ว ยกเว้นรัชกาลที่ 8 ที่ไม่ได้ทรงสร้างพระพุทธรูป บางรัชกาลทรงสร้างพระพุทธรูปจำนวนมาก เช่น ในรัชกาลที่ 3 ทรงสร้างพระพุทธรูปมากกว่าทุกรัชกาล (Suksawat, 1992) การสร้างพระพุทธรูปของกษัตริย์ไทยนั้นเป็นการสร้างเพื่อเสริมพระเกียรติและพระบารมี นอกจากกษัตริย์ทรงนิยมสร้างแล้วประชาชนชาวไทยที่มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา พระธรรมคำสอนของพระองค์ ก็นิยมสร้างขึ้นเพื่อเป็นขวัญกำลังใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ หรือเพื่ออุทิศส่วนกุศล สัมบุญบาตรมิเพื่อได้ไปเกิดในภพหน้าที่ดีกว่าเดิม หรือมุ่งอานิสงส์ถึงพระนิพพาน

นอกจากนี้ยังสร้างเป็นปริศนาธรรมเพื่อสอนธรรมแก่ประชาชนให้นำไปประพฤติปฏิบัติ บางแห่งมีชื่อเรียกพระพุทธรูป เช่น หลวงพ่อพุทธโสธร หลวงพ่อบ้านแหลม หลวงพ่อวัดไร่ขิง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการสร้างพระพุทธรูปล้วนมาจากศรัทธาความเชื่อ ผู้สร้างมีความเชื่อว่าจะทำให้มีความสุขได้รับอานิสงส์ทั้งในเมืองมนุษย์และเมืองสวรรค์ ดังมีข้อความที่พรรณนาถึงอานิสงส์ว่า “พระพุทธรูปที่เขียนบนใบไม้มีอานิสงส์ 5 กัป พระพุทธรูปที่วาดบนแผ่นผ้า กระดาษ หรือทำด้วยดินเหนียว มีอานิสงส์ 10 กัป สลักจากหินหยก ไม้จันทร์ มีอานิสงส์ 13 กัป สลักจากทองไม้ต่างๆ มีอานิสงส์ 19 กัป เป็นต้น” (Paramanujita-jinorosa, 1989) ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา ศรัทธาจึงเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปขึ้นมา ศรัทธามี 4 อย่าง คือ 1) อากมณะศรัทธา 2) อธิคมณะศรัทธา 3) โอภปปนศรัทธา 4) ปสาทศรัทธา บรรดาศรัทธา 4 อย่างนั้น ความเชื่อต่อปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้ของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่าอากมณะศรัทธา ความเชื่อต่อพระอริยะสาวกทั้งหลาย ชื่อว่าอธิคมณะศรัทธา เพราะบรรลุแล้วด้วยการแทงตลอด ชื่อว่าโอภปปนศรัทธา ความเกิดขึ้นแห่งความเลื่อมใส ชื่อว่าปสาทศรัทธา (Thai Tipitaka, 2/344/237) แต่ถ้ามีศรัทธาอย่างเดียวอาจทำให้เกิดความไม่เข้าใจถึงคุณค่าและความหมาย หรือทำให้ความสำคัญในการสร้าง

พระพุทธปฏิมาลดน้อยลง เพื่อให้การสร้างพระพุทธรูปมีมาตรฐานนอกจากจะมีศรัทธาแล้ว สิ่งสำคัญคือการสร้างเสริมปัญญาให้แก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูป ต้องมีการอบรมการสร้างองค์ความรู้ ตลอดจนให้ความรู้ด้านพิธีกรรมแก่พุทธศาสนิกชน โดยยึดหลักของปัญญาในทางพระพุทธศาสนา 3 อย่าง คือ 1) สุตตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟัง) 2) จินตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด) 3) ภวานามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการอบรม) (Thai Tipitaka, 11/305/271) เพื่อให้ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการสร้างพระพุทธรูปเป็นศรัทธาที่มีปัญญาเป็นฐาน

กล่าวโดยสรุป ในการศึกษาเรื่อง กระบวนการปลูกศรัทธาบนฐานของปัญญาในการสร้างพระพุทธรูป เพื่อศึกษาการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาตามแนวพุทธศาสนา ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปในสังคมไทย เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับพุทธศาสนิกชน ประชาชนและผู้สนใจได้เรียนรู้เข้าใจประเพณีวัฒนธรรมการสร้างพระพุทธรูป เพื่อนำวัฒนธรรมความศรัทธาที่ต้งามไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างถูกต้อง และสร้างจิตสำนึกร่วมของประชาชนที่ประกอบด้วยศรัทธาผ่านการเรียนรู้การสร้างพระพุทธรูปบนฐานของปัญญา ให้เกิดศรัทธาอันประกอบด้วยปัญญาอย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงหลักธรรมที่แฝงอยู่ในพุทธศิลป์อันสอดคล้องกับพุทธลักษณะพระพุทธรูปในสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทั้งยังหวังเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการสืบสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาให้มั่นคง รักษาประเพณีอันดีงามและศิลปวัฒนธรรมในสังคมไทย ให้มีความเจริญมั่นคงในทางที่ถูกต้อง เป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและต่างชาติได้เป็นสมบัติอันล้ำค่าสู่อนุชนรุ่นหลังที่ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษากระบวนการการสร้างพระพุทธรูปในสังคมไทย
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้าง

พระพุทธรูป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาค้นคว้าเนื้อหาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการอื่นๆ มาวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดลำดับขั้นตอนการดำเนินการวิจัย (Research Process) ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องดังนี้

1.1 ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับ พระไตรปิฎก ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1.2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษา และ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ มหาจุฬารชวิทยาลัย มหาจุฬารชวิทยาลัย และ อนุชิตา หนังสือที่เกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูป วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ เกี่ยวกับการปลุกฝังศรัทธาในการสร้างพระพุทธรูป

1.3 ศึกษาตำราเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้เกี่ยวข้องแต่ละด้านทั้งในระดับประชาชน ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

2.1 ทำการศึกษาและคัดเลือกบุคคล ชุมชน องค์กร โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง

2.2 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

2.3 ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการ และแนวทาง การประยุกต์ใช้

2.4 ข้อมูลที่ได้จากการนำผลการศึกษาจากขั้นตอนการสัมภาษณ์ มาศึกษาวิเคราะห์ตามแนวคิดและวิธีการ รวบรวมผลการศึกษา และจัดผลการศึกษา นำมาเรียบเรียงเป็น “กระบวนการการปลุกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้างพระพุทธรูป”

2.5 วิเคราะห์ข้อมูล

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) คือ ความรู้ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้คำถามปลายเปิด โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ และออกแบบสอบถามการสัมภาษณ์ จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 กลุ่ม คือ

3.1 กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 5 ท่าน, กลุ่มพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส 5 ท่าน, กลุ่มผู้มีศรัทธาสร้างพระพุทธรูป 5 ท่าน, กลุ่มผู้ประกอบการโรงหล่อ 5 ท่าน, กลุ่มช่างประติมากรรม 5 ท่าน, และกลุ่มประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการสร้างพระพุทธรูปจำนวน 20 ท่าน, และลงพื้นที่ศึกษาดูงานขั้นตอนการสร้างพระพุทธรูป เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์ผล

โดยเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านพุทธรูปได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) รวมทั้งหมดประมาณ 35 คน โดยใช้การเลือกจากกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติดังนี้

- (1) เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพุทธปฏิมา
- (2) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านพุทธศิลป์
- (3) มีการศึกษาและทำงานวิจัยด้าน หรือ มีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการหล่อหรือสร้างพระปฏิมา
อย่างต่อเนื่อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำคำตอบในแบบสอบถามรอบที่ 3 มาวิเคราะห์ ตามลำดับที่วางแผนไว้ และนำเสนอผลของการวิจัยจากขั้นตอนต่างๆ ด้วยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ให้ได้คำตอบเป็นหลักการเพื่อนำมาเป็นข้อปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในเรื่อง “กระบวนการการปลุกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา” จากข้อมูลปฐมภูมิ ทุตติภูมิ การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และสังเกตการเข้าร่วมพิธีการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา นำมาวิเคราะห์

5. การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธปฏิมาเพื่อให้เห็นกระบวนการการปลุกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับ ชุมชนสังคมและปัจเจกบุคคล ผู้วิจัยจะเรียบเรียงร้อยกรองให้เป็นกระบวนการเพื่อนำเสนอผลการวิจัย ให้สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ที่ได้ตั้งไว้ตามลำดับ พร้อมทั้งนำเสนอสรุปผลการวิจัย ที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเพื่อนำไปใช้ได้จริงเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะในการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

ผลของการวิจัย

1) วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า กระบวนการการปลุกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการสร้างศรัทธาให้ตั้งอยู่บนฐานของปัญญาทั้ง 3 คือ 1) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง 2) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด 3) ภาวมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการเจริญภาวนาหรือวิปัสสนา ดังนั้นพระพุทธศาสนาจะไม่หยุดนิ่งอยู่เพียงแค่ศรัทธาเท่านั้น จะต้องพัฒนาให้เกิดเป็นปัญญาจนเป็นศรัทธาญาณสัมปยุต เป็นศรัทธาที่ใช้ปัญญาประกอบการพิจารณา วิเคราะห์แยกแยะข้อมูล หรือความรู้ที่ได้รับมาเพื่อให้ได้แนวทางที่ถูกต้องนำไปปฏิบัติ และนำไปสู่ความสุขสงบ สันติ ทั้งต่อตนเองและสังคม ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ส่วนศรัทธาที่นำไปสู่ปัญญานั้นเป็นความก้าวหน้าในมรรคที่ดำเนินมาโดยลำดับจากศรัทธา ความเชื่อมาเป็นความเห็นหรือความเข้าใจโดยเหตุผล (ทิจฺฉิ) จนเป็นการรู้การเห็นถูกต้อง

2) **วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า** กระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในสังคมไทย การสร้างพระพุทธรูปยึดคติดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องคือ สร้างตามลักษณะมหาบุรุษลักษณะ และอนุพยัญชนะ เพื่อให้พระพุทธรูปเป็นรูปแทนของพระพุทธเจ้า คติในลำดับรองลงมาเกี่ยวข้องกับ การสืบทอดพระศาสนา นอกจากนี้ได้มีคติอย่างใหม่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นค่านิยมของคนในยุคปัจจุบันคือ การสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาใหม่ตามอุดมคติของประติมากร โดยมีได้เป็นการจำลองรูปแบบของพระพุทธรูปองค์ใดเลย พุทธศาสนิกชนในประเทศไทย เชื่อว่าการสร้างพระพุทธรูปหรือพระพุทธรูปปฏิมา (รูปเคารพแทนพระพุทธเจ้า) ส่งผลดีในทางกุศลผลบุญอย่างมาก เช่น อาบสังข์แห่งการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ด้วยวัตถุใดก็ตาม ผู้สร้างจะเป็นผู้มีพรงาม รูปงาม มีฤทธิ์เดชมาก มียศมีศักดิ์ มีความสุข ไม่มีโรค อายุยืน ไม่มีเวรไม่มีภัย เกิดในตระกูลกษัตริย์ หรือตระกูลพราหมณ์ มีทรัพย์มาก มีทาสชายหญิงบริวารห้อมล้อมทุกเมื่อ และจะได้บรรลุนิพพาน

3) **วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า** กระบวนการการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาอย่างมีรูปแบบ พบว่า พระพุทธรูปปฏิมา เป็นสัญลักษณ์ หรือตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์ศาสดาของศาสนาพุทธ พระองค์เป็นผู้ทรงพระคุณอันยิ่งใหญ่ ยากที่จะจักพรรณนาให้สิ้นสุดได้ พระคุณอันยิ่งใหญ่นี้ประกอบด้วยพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ ด้วยความเคารพและศรัทธาในตัวพระองค์ท่าน เราจึงได้สร้างพระพุทธรูปปฏิมาหรือรูปเปรียบเทียบ เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติระลึกในการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ บนฐานของปัญญาที่ได้รับการกล่อมเกลามาตามขั้นตอน พระพุทธรูปปฏิมาเป็นสัญลักษณ์ให้เราได้มีพุทธานุสสติ คือระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงมี พระคุณอันล้ำเลิศเพื่อประโยชน์สุขต่อมนุษยชาติและสัตว์โลกทั้งปวง พระพุทธคุณดังกล่าวได้แก่ 1) พระกรุณาคุณ ที่ทรงช่วยสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ 2) พระปัญญาคุณ ที่ทรงตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ แล้วนำมาเปิดเผยให้ชาวโลกได้ทราบอย่างถูกต้อง 3) พระบริสุทธิคุณ ที่ทรงพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง เป็นตัวอย่างที่ถูกต้องของสัตว์โลกอย่างแท้จริง

ดังนั้นการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา จึงมีความเกี่ยวโยงกันแบบแยกกันไม่ออก เพราะเมื่อเกิดศรัทธาในบุคคลหรือสิ่งของใด เราย่อมอยากได้สัมผัสด้วยตาเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแทนความรู้สึกสุขหรือทุกข์ที่เกิดขึ้น องค์พระพุทธรูปปฏิมาจึงเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ศรัทธาเป็นบ่อเกิดแห่งคุณงามความดีทั้งหลาย เป็นเพราะกันภัยในอนาคต เป็นทรัพย์ภายใน เป็นใหญ่ในธรรมที่เป็นฝ่ายตรัสรู้ ล้วนมีศรัทธาประกอบและจะมาร่วมกับปัญญาเสมอ เพราะหากมีศรัทธาอย่างเดียวกันก็ไม่เกิดปัญญาพิจารณาเหตุผล แต่ถ้ามีปัญญาอย่างเดียวก็ไม่สนใจปฏิบัติด้วยเหตุนี้เอง ศรัทธาจึงมากับปัญญาเพราะเกื้อหนุนกันให้ประสบผลสำเร็จถึงเป้าหมาย ในทางพระพุทธศาสนาคือมรรค ผล นิพพาน การนำศรัทธาและปัญญามาใช้ร่วมกัน หากเรามีศรัทธาแบบงมงาย ก็เชื่อได้เลยว่าความศรัทธานั้นจะไร้ผล แต่ถ้าเรานำปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องกับศรัทธา ความศรัทธานั้นจะกลายเป็นความศรัทธาที่ตรงตามมีประโยชน์ต่อโลกเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นเราควรนำศรัทธาเข้ามาเคียงคู่กับปัญญาในทุกสถานการณ์

กระบวนการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนานั้นต้องมีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาทั้ง 3 เป็นฐานคือ 1) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง 2) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด 3) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการอบรม และปัญญาทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้วยหลักการเข้าหากัลยาณมิตรคือ 1) ปิโย เป็นที่รัก 2) ครุ น่าเคารพ 3) ภวานิโย น่าเทิดทูน 4) วัตตัจจะ ฉลาดในการสอน 5) วจนักขโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ 6) คัมภีรัญจะ กะถิง กัดดา สามารถสอนได้ลึกล้ำ 7) โน จัญญานเน นิโย ชะเย ไม่ชักนำไปในทางเสื่อม

ศรัทธาที่ดีต้องประกอบด้วยปัญญา ท่านเรียกศรัทธานี้ว่าญาณสัมปยุต, ศรัทธาที่ปราศจากปัญญาเป็นอริโมกข์ คือปราศจากความรู้ ความเข้าใจ เชื่อมงมงาย ในทางพระพุทธศาสนาท่านไม่นับว่าเป็นศรัทธาที่แท้จริง เพราะเป็นทางอกุศล ศรัทธาที่แท้จริงต้องเป็นกุศลคือศรัทธาที่เชื่อด้วยปัญญา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุผล ถ้าเชื่อโดยปราศจากปัญญาเรียกว่า อริโมกข์

กระบวนการปลูกฝังศรัทธาจะสำเร็จขึ้นไม่ได้หากขาดการปฏิบัติ ที่เรียกว่าภวานามยปัญญา เพราะปัญญาที่เกิดขึ้นจากการได้ฟัง และนำมาคิด แล้วไม่นำไปปฏิบัติ ย่อมไม่เกิดผลให้เห็นเป็นภาพประจักษ์ ศรัทธาจะเกิดขึ้นได้ต้องเริ่มจากการเสวนาสัตบุรุษ คือการคบหากับผู้ทรงปัญญา หมายถึง การคบหากัลยาณมิตร หรือมี มิตรดี การคบหากคนนั้นเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การเกิดปัญญา ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งในการมีเพื่อนดีไว้ก่อน เพื่อนดีนั้นเรียกว่าสัตบุรุษ ซึ่งจะนำพาให้เกิดปัญญาที่ได้จาก การฟังคำสอน ที่เรียกว่าสุตมยปัญญา หลังจากนั้นก็นำความรู้ที่ได้ยิน ได้ฟังมาขบคิด ก่อให้เกิดปัญญาที่เรียกว่าจินตามยปัญญา หลังจากนั้นก็นำปัญญาที่ได้ยิน และผ่านการขบคิด นำไปปฏิบัติ สุดท้ายจึงก่อให้เกิดปัญญาที่สมบูรณ์แบบและถูกต้องที่เรียกว่าภวานามยปัญญา ปัญญาแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ โลกียะปัญญา และโลกุตระปัญญา บ่อเกิดของโลกียะปัญญาหรือวิชาความรู้ในทางโลก ในส่วนที่เป็นสุตมยปัญญา คือความรู้ที่เกิดจากการฟังหรือการเรียนรู้ มีบ่อเกิดมาจากการศึกษาเล่าเรียนในสถาบันการศึกษาและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยอาศัยสื่อหลากหลาย เช่น หนังสือ สิ่งพิมพ์ ตำรับ ตำรา วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 2 พบว่า การสร้างพระพุทธรูปในช่วงเริ่มต้นนี้ จะมีลักษณะพระพักตร์เป็นแบบเทพเจ้าต่างๆ ของชาวกรีก หลังจากนั้นการสร้างพระพุทธรูปก็ได้มีวิวัฒนาการในการสร้างอยู่เรื่อยๆ ตามแต่ละยุคสมัย จะเห็นได้ว่าในสมัยใดที่ไม่มีการทำสงคราม การสร้างพระพุทธรูปในสมัยนั้นก็จะมีรูปแบบการสร้างที่ลักษณะองค์พระจะอ่อนช้อย พระพักตร์อ้อมเอิบ ไม่แข็งกระด้าง ดุมีชีวิตชีวาแสดงถึงว่า ช่างผู้สร้างได้ใช้เวลาอย่างเต็มที่ที่บวกกับความศรัทธาอย่างแรงกล้า จึงทำให้พระพุทธรูปออกมาามีลักษณะที่ประณีต แต่สมัยใดที่บ้านเมืองเต็มไปด้วยศึกสงคราม ไม่สงบสุขประชาชนหวาดผวากับภัยจากสงครามที่จะเกิดขึ้น การสร้างพระพุทธรูปในสมัยนี้ก็มีลักษณะเป็นไปตามสภาพของบ้านเมืองกล่าวคือองค์พระมีลักษณะแข็งกระด้าง ไม่อ่อนช้อย เคร่งขรึม ส่วนการสร้างพระพุทธรูปในสมัยต่างๆ ของประเทศไทยก็มีลักษณะเช่นเดียวกันมีการนำเอาศิลปะจากหลายแหล่งมาผสมผสานกับศิลปะที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง จึงออกมาเป็นลักษณะที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ตามแบบของตนเอง ซึ่งในแต่ละยุคสมัยก็จะมีเอกลักษณ์ในการสร้างต่างกัน จึงทำให้พระพุทธรูปที่ออกมาามีลักษณะที่แตกต่างกัน และดูเหมือนว่าการสร้างพระพุทธรูปนั้นไม่มีใครขัดข้อง มีแต่พอใจในการสร้างมากกว่า นั่นก็แสดงถึงว่า คนไทยเราที่นับถือพุทธศาสนาเลื่อมใสศรัทธาเรื่องนี้เสมอมา ดังนั้นการสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทยยังคงมีอยู่เสมอตามกาลเวลา มีรูปแบบการสร้างเป็นยุคสมัยต่างๆ ได้อย่างถูกต้องตามยุคสมัยตั้งแต่ยุคต้นๆ ที่มีอยู่กระทั่งถึงยุคปัจจุบัน

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์ศาสนาของศาสนาพุทธ พระองค์เป็นผู้ทรงพระคุณอันยิ่งใหญ่ ยากที่จักพรรณนาให้สิ้นสุดได้พระคุณอันยิ่งใหญ่นี้ประกอบด้วยพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณและพระมหากรุณาธิคุณด้วยความเคารพและศรัทธาในตัวพระองค์ท่าน ดังนั้นเราจึงควรสร้างพระพุทธรูปมา เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ ระลึกถึงในการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ บนฐานของปัญญาที่ได้รับการกล่อมเกลามาตามขั้นตอน พระพุทธรูปมาเป็นสัญลักษณ์ให้เราได้มีพุทธานุสสติ คือระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงมี พระคุณอันล้ำเลิศเพื่อประโยชน์สุขต่อมนุษยชาติและสัตว์โลกทั้งปวง

ในส่วนของจินตตามยปัญญา คือ ความรู้ใหม่ๆ ในศาสตร์ต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์ มีบ่อเกิดมาจากการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ทดลอง การพยายามคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ คิดสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ เพื่อใช้ในงานด้านการแพทย์และ อุตสาหกรรม เป็นต้น ในส่วนของภาวนามยปัญญา คือความรู้ที่เกิดจากการลงมือทำ มีบ่อเกิดมาจากการศึกษาหาความรู้และประสบการณ์จากการทำงานในอาชีพของตนๆ ส่วนบ่อเกิดของโลกียะปัญญาและโลกุทธะปัญญาในทางธรรม พระพุทธเจ้าทรงยกย่องปัญญาว่าเป็นยอดกว่าธรรมข้ออื่นๆ เมื่อสอนเรื่องศรัทธาก็ต้องมีปัญญากำกับด้วย ทั้งนี้ เพราะปัญญาจะทำให้ศรัทธาถูกต้อง ไม่ผิดพลาดหรือไม่หลงงมงาย ปัญญาคือตัวทำให้รู้แจ้งสภาวะธรรม และปัญญานั้นมีอยู่ในธรรมทุกหมวด ปัญญาเข้าถึงความจริงได้ ดำเนินชีวิตเป็นอยู่ด้วยปัญญา ที่รู้ตามความเป็นจริงและทำตรงตามเหตุปัจจัย ย่อมนำพาชีวิตให้พบแต่ความสุขกาย สุขใจ และศรัทธานำมาซึ่งคุณงามความดี แต่อย่าเชื่อโดยเด็ดขาด ถ้ายังไม่ได้ลงมือปฏิบัติและเกิดเป็นภาวนามยปัญญาที่แท้จริงดังนี้

หัวใจของกระบวนการสร้างศรัทธาจะต้องประกอบด้วยปัญญาอย่างแท้จริง ให้เป็นศรัทธาญาณสัมปยุต คือ ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ไม่ใช่เป็นศรัทธาญาณวิปยุต คือ ศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ศรัทธาธรรมของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่รูปสลักของพระองค์ แต่คือคำสอนให้ละเว้นการทำ ความชั่ว ให้กระทำแต่ความดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส พระพุทธเจ้าทรงได้กำลังจากพระสงฆ์สาวกเผยแผ่พระศาสนาไปยังเมืองและแคว้นต่างๆ ทั้งแคว้นเล็กแคว้นใหญ่พระพุทธศาสนาเริ่มเป็นปึกแผ่นมั่นคง โดยมีบุคคลที่เป็นกำลังสำคัญ 4 กลุ่ม ที่เรียกว่า พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ศรัทธาในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมาย คือ เป็นเครื่องมือในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการ (1) ทำให้ได้อรหัตตผล เพราะศรัทธาในพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้ได้ ศีล หิริ โอตตปปะ สุตตะ จาคะ ปัญญา อันเป็นอรหัตตผล (2) ทำให้ข้ามโอฆะได้ เพราะศรัทธาจึงได้ปัญญา ปัญญาเป็นเครื่องบรรลุตธรรม ข้ามโอฆะ (3) ทำให้ได้ปัญญา เพราะบุคคลเชื้อธรรมของพระอรหันต์ย่อมได้ปัญญา (4) ทำให้ผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้วไม่เศร้าโศก ศรัทธาต่ออนาคต จึงเกิดกัลยาณธรรม ได้แก่ สัจจะ ธรรม อดิ จาคะ ทำให้ได้ปัญญา ด้วยปัญญาย่อมทำให้ได้รับประโยชน์ทั้งในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. กระบวนการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญา ตามแนวพระพุทธศาสนานั้นต้องมีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาทั้ง 3 เป็นฐาน คือ 1) สุตตมยปัญญา 2) จินตมยปัญญา และ 3) ภวานามยปัญญา ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการด้วยการมุ่งเน้นพัฒนาให้ครบทั้ง 3 ด้าน โดยเฉพาะสถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้กับเยาวชน พระสงฆ์ที่เทศนาสั่งสอนต้องเน้นการปฏิบัติที่ประกอบด้วยเหตุผล คือ ปัญญาใคร่ครวญเสมอ

2. การสร้างพระพุทธรูปที่ลักษณะองค์พระจะอ่อนช้อย พระพักตร์อิมเอบ ไม่แข็งกระด้าง ภูมิชีวิตชีวาแสดงถึงว่า ช่างผู้สร้างได้ใช้เวลาอย่างเต็มที่ที่บวกกับความศรัทธาอย่างแรงกล้า จึงทำให้พระพุทธรูปมีออกมา มีลักษณะที่ประณีต ดังนั้นหน่วยงานด้านศิลปวัฒนธรรม ควรมีข้อจำกัดการสร้างพระที่ไม่สวยงาม ห้ามสร้างพระปฏิมาที่มีรูปร่างแปลกประหลาด หรือควรมีแม่แบบแม่พิมพ์องค์พระที่ประกอบได้รางวัลที่จัดว่าเป็นองค์พระที่งดงามไว้เป็นแบบอย่างให้วัดหรือชุมชนอื่นได้เป็นแบบอย่างในการสร้างองค์พระปฏิมา

3. พุทธปริมาสะท้อนพระคุณอันยิ่งใหญ่ คือ พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ ดังนั้น เจตนาการสร้างพุทธปฏิมาต้องเป็นไปเพื่อความเคารพและศรัทธา เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ ระลึกรู้ในการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ การกล่อมเกลாதางปัญญา หน่วยงานคณะสงฆ์จะต้องไม่ขึ้นำการสร้างองค์พระที่เป็นไปเชิงปาฏิหาริย์หรือศักดิ์สิทธิ์เวทมนต์คาถา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงรูปทรงของพระพุทธรูปปฏิมาว่า ทำไมในแต่ละยุคถึงมีการสร้างพระพุทธรูปแตกต่างกัน เพราะพระพุทธรูปปฏิมาที่ปรากฏในพระพุทธรศาสนา เป็นพระพุทธรูปที่ทรงคุณค่าที่คนในสังคมให้ความเคารพนับถือเป็นอันมาก ซึ่งควรที่จะส่งเสริมให้คนรุ่นหลังได้รับทราบความเป็นมาที่ถูกต้องทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะคนรุ่นหลังอาจมีความเข้าใจประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระพุทธรูปปฏิมาที่คลาดเคลื่อน

2. ควรที่จะนำความรู้ที่ได้ไปชี้แจงต่อพุทธศาสนิกชนที่มาราบไหวบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดความเข้าใจอันดีกับพระพุทธรูปปฏิมา ในสังคมไทยว่ามีความเป็นมาที่มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของกลุ่มคนในสังคมไทย และมีหลักธรรมอะไรที่สอดแทรกในพุทธลักษณะให้คนรุ่นหลังได้คิดเพื่อพิจารณาให้ถูกต้อง จึงควรศึกษาถึงการสร้าง พระพุทธรูปปฏิมาในอดีตและพระปฏิมากรในปัจจุบันที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการใช้ชีวิตของมนุษย์ในอดีตถึงปัจจุบัน

3. ควรศึกษาถึงการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยและนำมาเปรียบเทียบกัน ในแต่ละภูมิภาคว่ามีเอกลักษณ์การสร้างที่แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในแต่ละภูมิภาคสะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนในภูมิภาคนั้นอย่างไร

References

- Damrongrajanubhab. (1926). *Legend of Pagoda*. 1st ed. Bangkok: SilpaBunnakarn Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Mahamakut Buddhist University. (1989). *Dhammapada volume 6 (Pali)*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.
- Paramanujitajinorosa. (1989). *Textbook of the Attitude of Buddha Images*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.
- Paramanujitajinorosa. (2007). *Textbook of the Attitude of Buddha Images*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Co., Ltd.
- Saising, S. (2011). *The Outstanding Buddha Images and Buddhist art history in Thailand*. Bangkok: Ancient City.
- Suksawat, S. (1992). *On statues of Lord Buddha within confines of Grand Palace*. Bangkok: Amarin Printing Group Co., Ltd.